

Hozzászólás a különírás és egybeírás kérdéséhez*

A magyar nyelv művelt, de nem nyelvész anyanyelvi használói az egybeírás és különírás szabályainak való megfelelésen rendszerint olyan (félíg-meddig tudatosított) előírások követését értik, amelyek arra vonatkoznak, hogy hány szótagig lehet egybeírni két vagy több szót, kell-e ilyenkor – s ha igen, mikor és hová – kötőjelet tenni. Mindeközben az egybeírásra vonatkozó helyesírási hibák döntő többsége (merem állítani, hogy legalább a háromnegyedük) egyáltalán nem ezeknek a szabályoknak a nem ismeretéből vagy téves alkalmazásából adódik. Elegendő, mondjuk, a budapesti Nagykörút egy kiválasztott szakaszán akár csak az egyik oldali kirakatok cégereit és az egyéb kifüggesztett hirdetéseket végignézni, hogy tucatjával találkozzunk ehhez hasonló feliratokkal: *táska javítás, fürdőszoba felszerelés, számítógép alkatrészek, zöltség árusítás, vacsora előrendelés, bérllet értékesítés, matematika tanítás* stb. Ezeket a hibákat a kiírások szerzői nem azért követik el, mert nem tudják, hogy hogyan kell egybeírni a szavakat, hanem mert az egybeírás kérdése valójában fel sem merül bennük.

Tetszik, nem tetszik, tudomásul kell vennünk, hogy a magyar beszélők jó része számára nincsen elvi különbség a *fiatal tanár* és a *kémiatanár* típusú kifejezések között. Számukra mindkettő a *milyen tanár?* kérdésre válaszol. S még mielőtt ezen nyelvészként berzenkedni kezdünk, ismerjük fel, hogy az illetén egybemosásban igenis van logika, méghozzá nyelvészetiileg is megfogalmazható. Egyszerűen arról van szó, hogy a köznapi beszélő – anélkül persze, hogy tudatában lenne – nem szótani, hanem mondattani kategóriákban gondolkodik; vagyis azt tartja lényegesnek, ami a *fiatal tanár* és a *kémiatanár* típusú kifejezésekben közös, nevezetesen hogy ezek egyaránt jelzős szerkezetek. Mint-hogy a jelzős szerkezetek prototípusa a melléknév + főnév szerkezet, minden jelzős kifejezést úgy írunk le, ahogyan azokat szokás, azaz a jelzőt különírt szóként. Hogy ez egyébként működőképes helyesírási alapelv lehetne, azt bizonyítja például az angol, ahol az ilyen kifejezéseket következetesen külön is írják.

Nem mondom, hogy a jelenlegi helyesírási szabályzat tüzetes tanulmányozásával a fenti hibák nagy részét ne lehetne felismerni (sporadikusan és részletkérdésekre tagolva itt-ott talán fellelhetők az ide vonatkozó példák), de a magyar nyelvhasználók többsége nyilvánvalóan sohasem lesz hajlandó tüzetesen tanulmányozni a helyesírási szabályzatot. Minden attól függ, tudunk-e olyan világos vezérelvet megfogalmazni, amely akár egy általános iskolai oktatásban is eljuthat a tanulók tudatáig. Ha ragaszkodunk hozzá – én ezt tenném –, hogy a magyar helyesírás a fenti típusú kifejezések egybeírását követelje, akkor a külön- és egybeírásra vonatkozó szabályozást mindenekelőtt ennek az alapelvnek a kimondásával kellene kezdeni: **ha egy jelzős szerkezet jelzői tagja alanyesetben álló főnév, akkor azt** – az egybeírásra egyébként vonatkozó szabályok szerint – **egybe kell írni a jelzett szóval**. Ez ilyen egyszerű. (Ugyanezt egy köznapi nyelvhasználónak például így magyaráznom: ha olyasmit mondok, hogy valamilyen valami, és az a szó, amelyik arra válaszol, hogy milyen, önmagában egyébként maga is azt jelentené, hogy valami, akkor a két szót egybe kell írni.) A csekély számú kivételt (or-

* Elhangzott a Magyar Nyelvi Bizottság nyilvános ülésén 2008. június 4-én.

vos ismerősöm típus és hasonlók) utána külön fel lehetne sorolni. Meggyőződésem, hogy egy ilyen szabályozás nemcsak elvileg tenné tisztába a kérdést, hanem közérthetősége, könnyű megtanulhatósága révén töredékére csökkentené az ezzel kapcsolatban elkövetett helyesírási hibák számát. S akkor például már egy általános iskolás számára sem lenne felfoghatatlan: egy *angol tanár* nem feltétlenül *angoltanár*.

Havas Ferenc
ELTE BTK